

| ד"ר ענת מדמוני |

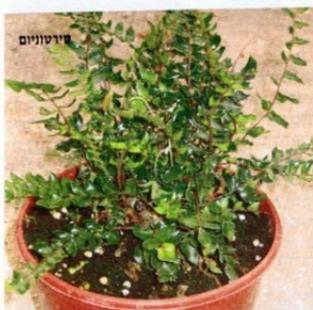
ירוק עד

עולמם הקסום של השרכים כולל מגוון עצום של צורות, גדלים וגם גוונים. החל בשרכים זעירים שגובי הם שני ס"מ, ועד עצים דמויי רקל היכולים להותמר לגובה של 24 מטר. יש צמחי מים צפים, צמחי ביצה, מטפסים וגם אפיפיטים, שהם צמחים השוכנים על גבי צמחים אחרים, בעיקר על גזעים של ביערות טרר מיים. לרובם נדרשת לחות גבוהה לשם גידול, ולכן ניתן למצוא אותם לרוב באזורים טרופיים וסובטרופיים, מתחת לחופת היער באזורים לחים; אולם, חלקם מצויים על פני כל כדור הארץ. יש שרכים הגדלים באזורים ממוזגים, כאלו הגדלים בחגווי הסלע, ואחרים הרחיקו אל המרבר ולרמות האלפיניות.

גם בארץ גדלים מספר מיני שרכים בטבע. "שערות שלמית", שהוא השרך הנפוץ ביותר בארץ, מוכר לרבים מקירות לחים של מצוקים ומערות. ניתן למצוא אותו בין היתר במפל נחל דוד שבצפון גזר. "אברה מוערך בין 6 ל-12 אלק, ותלוי את מי מתחוקרים שואים.

שרכים הוגים בשין, כמו שושן, שום או שוף, רק שבניגוד אליהם, השרכים נטולי פרחים והם מתרבים לא על ידי זרעים, כי אם על ידי נבנים (ספורות), שהם גופי הרבייה המיוחדים לשרכים ועמידים בתנאים קשים מאוד. באנגלית הם מכונים Ferns. השריכים, מן הקדומים ביותר בעולם הצומח, הופיעו על פני כדור הארץ לפני יותר מ-360 מיליון שנה. הם ותיקים הרבה יותר מהדינוזאורים, והקרימו את צמחי הפרחים הראשונים כ-200 מיליון שנה. בתקופה זו, שבה היו בשיאם, כיסו את פני כדור הארץ יערות שרכים. גם כיום קיימים עריין יערות כאלו באוסטרליה, ניו זילנד וגם בדרום אמריקה, בעיקר בצ'ילה, הוד לשיא גדולתם. ערות לקומם ניתן למצוא במגוון המאובנים ששרדו כאתרים שונים, וגם אצלנו בישראל. מספר המינים מוערך בין 6 ל-12 אלק, ותלוי את מי מתחוקרים שואים.

הם היו כאן עוד לפני הדינוזארים, ואפילו את צמחי הפרחים הראשונים על כדור הארץ הם הקדימו. אפשר לפאר בהם את הגינה, וסוגים אחרים יכולים לטהר שפכים תעשייתיים. קווים לדמותם של השרכים

תחבניו עד מורה בהברלים. לא מסובך לגדל שרכים, אך חייבים להקפיד על מספר עקרונות, אחת השק עתם תרד למיזון, היות שלאחר תקופה קצרה העלים יישרו והצמח יתייבש ויולך לעולמו (ראו מסגרת).

השרכים מתרבים באופן שונה מאשר צמחים בעלי פרחים ודוריים, אלה האחרונים מתרבים מוצע לבנט, לפרח תוודר הלילה. אצל השרכים התהליך שונה והוא תלוי בלחות. אם התפכו עלה בוגר של השרך, תראו מאחור מעין נקודות חומות המסודרות בצבירים, בכל מין הן ערוכות בצורות וברגומאות שונות. אין זו פטרייה, היא כנימה או כל מין אחר – אלו הם נבגים. כל נבג הוא תא, שכאשר הוא מגיע לבשלות מוצא תנאים נוחים, כאשר לחות מתאימה וצל, הוא נובט. מסופו פרח תהליך לוודר לחות מסופו, שאינו כולל פריחה כמובן, מתפתח שרך בוגר.

אם אתם מעוניינים לרבות את השרך המוצלח שלכם, אתם צריכים לאסוף את הנבגים. מת הזמן הנאמרים: כאשר עלי השרך תחילים לשנות בצבעם לצהוב, את לחום בחור, וצבירי הנבגים משתימים, זה סימן שאפשר לאוספם. מטרים את העלים עם הנבגים הבעלים, עטי פים אתם בנייר ומניחים במקום יבש וקרוי. לאחר מספר ימים ושורים הנבגים בנייר, ואז ניתן לאסוף אותם לזריעה. אפשר לשים על עלה השרך ספר כבד, כדי לרוד את התהליך. הנבגים ממש ועירים והם יכולים להיות בצבעים שונים: שחור, חום, אדום, צהוב או ירוק. לזריעת נבגים דרוש מכל עם מעץ של כובל הפיליט, שניתן למצוא ולשטח כל משתלה. על המצע יש לפזר את הנבגים. אין חלק את הקרקע ואין לכסות את המצע בחול. כדאי לכסות את מכל הזריעה כמוכנית כדי לשמור על לחות. את המכל יש להציב במקום מוחמים ומואר ללא קרינת שמש ישירה. תהליך הנביטה לוקח כחודש וחצי. אחרי כשלושה שבועות יש להתעית את הנבגים מהקרקע ולשטח בעציצים. אופציה אחרת לריי בו הנבגים הוא ירכיב על ידי הלוכה. צריך להוציא את השרך הבוגר מהמכל שבו הוא גדל, לחלק להשיים או לשלוש העלים ולשטח בעציצים שגודלם בינוני. השרכים יתקנו ויגדלו הכי שוב, אם ניתן להם תנאים קרובים ככל האפשר לתנאי הג'ונגל: צל, קרירות ולחות.

הפופולארי ביותר הוא:

השרך הפופולארי ביותר בארץ הוא ה"פליון". זהו

ההבריל ביניהם, והם מוכנים בשם הכללי שרכים. השרי כיום נמנים עם הצמחים המעניינים ביותר שאפשר לגדל בתנאים המגבילים של הבית, המרפסת הקטנה, הדרי המדרגות והבניינים הצמודים. יש מינים המתאימים לגינה בצל ואף לבריכות, ואין שום בעיה לגדל אותם במישור החוף וגם באזור ההר. אתם יכולים למצוא שרך לכל מקום ולכל מצב. הם ממש לא יקרים, ומחירו של שרך ממוצע יכול לנוע בין עשרה ל-60 שקל, תלוי במין ובגודל המכל שלו. אומנם אין להם פרחים, אך הם בעלי עלים רבנניים וקורטיביים, ומצטיינים ברעננות צמיחה בנונים מהרמים של ירוק. ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל. בארץ קיימים מספר עשרות של שרכים, חלקם מרובים מאלו וחלקם פרי פיתוח מקומי. הנפוצים הם:

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

דורנים ביותר: הם ה" בליון" ו"שירית שולמית"; אך אתם יכולים למצוא גם את "שרך העץ", "כף האיב", "שרך האויר", "קן לצפור" ועוד רבים אחרים. כמובן ניתן להשתמש בעליהם כתוספת לוודי פרחים באנטל.

העליון ובכרמל. לעומתם "דוגנת רפואית" ו"שיריך רוינ" נפוצים מאוד בכיף קרקע. השרך "מרסיליה וזולת" נעלם מארץ ישראל לאחר ייבוש ימת החולה. הראשונים שהשתמשו בשרכים כצמחי בית היו האנגלים בתקופה הוויקטוריאנית. השרכים נפוצים גם בצמחים הגדלים מתחת לעצי היער ותת יער) ומכסים שטחים נרחבים. השימוש שנעשה בהם לגינון על ידי הוויקטוריאנים, היה שתילה בקבוצות. אפקט של שרך יחיד אינו רומה לאפקט של קבוצת שרכים. שרך יחיד צורה בודד, קבוצה שלמה נותנת תחושה של גינה, ביי נראה אם אתם משלבים מספר מיני שרכים יחד, מה שיוצא גם סביבת גידול להם ועודו להם לשרוד.

כף הארנב וקן האייל

השרכים הם קבוצה יחסית מונוט בגינת בארץ, אם כי כל גידול מסתפר בשנים האחרונות. קיים מידע מועט בספרות הגננית על המינים השונים ואופן הגי' דול. במקרים רבים, עוברי מרכזי הגינון לא יודעים

איך לגדל שרכים?

מה דרוש לשרכים כדי לגדול? אהבה כל הזמן בהחלט עוורת, אך אינה מספיקה. לא תמיד פשוט איתם, כי יש להם דרישות מרדיות, ואתם צריכים להיות קשובים לצרכיהם. ניתן להלך את השרכים לשתי קבוצות: קבוצה אחת כוללת מינים שמוצאם מאזורים טרופיים ולחם, וקבוצה לשם גידולם למקור מות ממוזמים בעת החרף. הקבוצה השנייה כוללת מינים שמוצאם מאזורים ממוזגים, והם גרילים יפה הם במקומות לחים מלאכותי, כגון מרפסת והדרים ללא חימום וכן חדרי מדרגות מאורים. רובם עמידים לסמפרטורות נמוכות, אך לא לקרה. כולם יוצא מן הכלל וקוקים לאור מלא, אך אינם אוהבים קרינת שמש ישירה. הם אינם נוטים יותר להיות לרוחות, היות שבמבנה זה קיימת סגנת התייבשות; אך מקום הגי' דול צריך להיות ממוזג. ההשקיה יתירה לא מומצית, היות שברגע שעלה מתהווה, אך אטור לאימה להיות וכשהצמח מתייבש אין ררך חזרה. לכן שורשי השרכים חייבים להיות טרופיים תמיד, אך אטור לאימה להיות בוצית.

לא רק מחסור, גם עודפים גורמים נזק לשרך, כדאי להקפיד על קרקע מנוקת. בקיץ יש להגביר את ההשקיה; ובחורף להמעיט, אך לא להפסיק לגמרי (מומלצת השקיה תחתית כדי לא להרטיב את עלי הצמח). אם בכל זאת עלי השרך שלכם יציבו מנומלץ נפרצה) יש לגזום אותם, ומיד להעביר את הצמח למקום השוכב מאור הרוחות את מערכת השורשים בלחות תמידית, עד שילכלבו עלים חרישים. העונות המוערות לפורענות הוא הקיץ בימי שרב, אבל גם בעת הסתת התנורים בחורף, כאשר האוויר יבש. כדאי מאוד לרסס עליהם מים כדי להגביר את לחות האוויר בסביבתם. ארץ השרכים ניתן להעביר ממכל למכל בתקופת הגי' דול הזמנית, לאחר שיוצא העונות הדרש. בעונת זו צריך גם לרשן. כדאי להשתמש ברשן המשתדר לאיסוף חמ "אוטמוקט" לבני מוזיקים, השרכים עמידים לרובם.

● תודה ל"שוכב משתלות" ו"דוג" (www.olambagan.co.il) על עזרתם.

צמח בית נפוץ ועמיד ביותר, היכול להגיע לגובה של עד כמטר. אפשר לגדלו בעציצים, בארנויות וכן כמחם סלסילה, כשעלותו שמוטה כלפי מטה. ניתן לטפחו גם בניגוני כפינות מוצלות. מקור שמו המהילת קלף (כמו זו שבשנינו), היות שעלעליו דמויי כליה. בסוג זה 30% מינים הנפוצים בטבע באזורים טרופיים של דרום מזרח אסיה, אמריקה ואוסטרליה. בתחום הגינון טופחו גנים רבים, מסחריים ומתורבתים, הנפוצים

כיום בין המגדלים.

זהו צמח חוקק לאור רב, אך יש להגן עליו מקרני השמש החמות בשעת הצדריים. הקרקע לגידול חייבת להיות מאווררת ומנוקת היטב ועשירה בחומרי מזון. אם הוא גדל בעציץ, רצוי להשקותו בהשקיה תחתית, עדי שכל בית השורשים יהיה ספוג מים. את העלים רצוי לרסס לעיתים קרובות במים (רצוי רחוחים, כדי להשיק קצת את האנרגיה), וליצור סביבה עם לחות אוויר גבוהה. אם יש לכם עציץ מפואר של "כליון", רעו שקל מאוד

לרבות אתו - באביב חותכים (בסכין חדה) גושי קרקע מן העציץ, ושותלים כל חלק בעציץ נפרד. הם מצליחיים לגדול יפה, כשהם מקובצים מספר צמחים ביחד במכל גדול.

ה"אזולה" התגלתה כאמצעי יעיל במיוחד לטיהור מים, היות משפכים תעשייתיים. ממצא זה הוא תוצאה של מחקר שנערך בפקולטה לחקלאות ברחובות

"שערות שולמית" הוא מהקטנים שבין השרכים המתורבתים, גובהו המרבי אינו עולה על 10 ס"מ. הוא נפוץ בטבע ביערות הער באזורים הטרופיים והסובטרופיים. ניתן לגדלו בתנאי בית על ארון הלון מוצל. אם לא תספלו בו כריאות, הוא יתנוון לאחר מספר חודשים. זהו שרץ עדין, בעל עלים דקים, חוקק לטמפרטורות גבוהות בחורף, לכן רצוי להגניחו במקומות מוחממים סמוך לחלונות. בימים המים הוא זקוק ללחות, לכן כדאי לרסס במים את העלים. האמבטיה, אם היא מוארת מספיק, יכולה להוות לגביו אופייה טובה.

את השרכים אפשר לגדל בבית, במרפסת הקטנה, בחדר המדרגות ובבניינים הציבוריים. יש מינים המתאימים לגינה, לבריכות, ואין שום בעיה לגדל אותם במישור החוף וגם באזור ההר

"האזולה" הוא שרץ צפף של מים מתוקים. אם יש לכם יגנית מים, אתם יכולים לגדל שם "אזולה", שתצבע את פני המים בירוק כהה. "האזולה" התגלתה כאמצעי יעיל במיוחד לטיהור מים, היות שהיא סופחת מתכות כבדות משפכים תעשייתיים. ממצא זה הוא תוצאה של מחקר שנערך בפקולטה לחקלאות ברחובות.

השרכים הם צמחים המצמיחים את זרמייהם של רבים, ולכן קמו אנדרות של חובבי שרכים בכל רחבי העולם. הגדולה שבהן היא החברה האמריקנית לשרכים, שאתרם הוא: www.amerfemsc.org. האגודה נוסדה לפני יותר מ-100 שנה, והיא מונה יותר מ-900 חברים מכל רחבי העולם. מטרתה היא לחילופי מידע וחילופי שרכים בין החברים, ואחת לשנה הם מארגנים טיול לצימאית מיני בר ולבחינתם. גם את מומנטים להצטרף, התענגו אינו יקר.

לרגל חודש המודעות לטרטן השד שיצויין בעולם ובישראל בחודש אוקטובר האגודה למלחמה בסרטן מזמינה אותך

"לחגוג את החיים"

ביום עיון המיועד לנשים שהתמודדו עם סרטן השד ביום רביעי 28 בספטמבר

בתחנית: דר' שולמית רזיל, מנהלת היחידה לאונקולוגיה של השד מרכז דוידוף, מרכז רפואי רבין - ביליטון

בתחנית:

08:30 התנסות ורישום וברכות

09:45 הרצאות:

- **ידידשים ועדכונים בסרטן שד מוקדם**
דר' בלה קאופמן - מנהלת היחידה לסרטן השד, המערך האונקולוגי, מרכז רפואי שיבא
- **ידידשים ועדכונים שד מוקדם**
דר' אלה עברון - אחראית שירות סרטן השד, המכון האונקולוגי, מרכז רפואי אסף הרופא
- **ידידשים בטיפול הורמונלי**
דר' מריאנה שטיינר - מנהלת המכון האונקולוגי ומרפאת השד, מרכז רפואי לין
- **ידידשים בהדמייה של סרטן השד**
דר' מירי סקלייר - אחראית יחידת השד, מרכז רפואי הדסה עין כרם
- **שימוש בממטוי ממימי התאים c. Her2 בסרטן השד**
פרופ' עינת אבר ספר - מנהלת המרכז לרפואה גנטיקה, מרכז רפואי ת"א ע"ש שוראסקי
- **תפיסת חדשות באינטימי ומיניות הגשה**
גב' גלית ברוך - מנהלת השירות הקוסמולוגי, המרכז לרפואה מינית, מרכז רפואי שיבא
- **לעבוד את הממוכות - המאבק להעמדת נשים**
גב' אורנה אוסטפלד - זוכת פרס אשת השנה בספורט באירופה ומאמנת קבוצת כדורסל הנשים אנדה-רמת השרון
- **הפעלה ותנועה בישיבה על כסא**
גב' זיוה פלד - מורה להתעמלות ומתנדבת "ד' להלחמה" של האגודה למלחמה בסרטן

14:00-12:30 ארוחת צהריים

16:00-14:00 פאנל לשאלות ותשובות בהשתתפות המרצים מיום העיון וכן דר' תניס אלייסי - מומחית בכירורגיה כללית ועוסקת בסרטן השד, דר' דין עאל - כירורג פלסטיקאי וגב' אורנית טופר-פלונטני - תזונאית.

ליום העיון יתקיים במלון כפר המכביה, רחוב פזין ברנשטיין 10, רמת גן. הכניסה ללא תשלום - מספר המקומות מוגבל! האולם ממוזג, יש להצטייד בבגד חם. יש להירשם מראש במחלקת הסיקום של האגודה למלחמה בסרטן בטל' יזינה-5721615-03, חזבה-5719576-03, סילביה-5721618-03

יום העיון באדיבות חברת רוש פרמצבטיקה (ישראל) בע"מ

תחנות: מתנת הרבנות הארצית: כחל אביב, 55 ק"מ (בתר קווים) ועד לכיוון תל השומר. מהתנת המרכזית בתל אביב - 35 ק"מ (בתר תר) לכיוון תל השומר. לרכב פרטי: תחנה במקום - ללא תשלום.

יחד, ננצח את מחלת הסרטן

טלמידי - לקבלת מידע ועלוני הסברה ללא תשלום: 1-800-599-995
"ד' להחלמה" - לנישים המתמודדות עם סרטן השד: 1-800-36-07-07
פקודת אונתו באתר האינטרנט: www.cancer.org.il

